

Aphrodite en Pan – Over de laatste drager van Schoonheid

Aphrodite met Pan/Satyr, Hellenistische sculptuur uit Gaza, 4e eeuw v.Chr. – 4e eeuw n.Chr.

De Afzinkende Kennis en de Laatste Drager: Van Eleusis naar Gaza

(Inleidende tekst)

In de duisternis van het westerse denken sluimert een oude waarheid: is menselijke kennis, verre van een gestage opmars, in essentie een kosmische afdaling geweest?

Waar onze blik nu de aarde onderzoekt met de precisie van het verstand, reikte zij ooit — in de tijd van de oermysteriën — helderziend tot in de geestelijke kosmos. De mysteriën van Eleusis, waarnaar Plato nog kon verwijzen in zijn herinnering aan de onsterfelijke Ideeën, vormden het laatste heiligdom waarin de mens de levende verbinding tussen aarde en sterrenhemel beleefde.

Met de geboorte van de westerse filosofie bij Plato werd deze directe ervaring gevangen in de gedachte. De Ideeën bleven de geestelijke werkelijkheid, maar werden nu gereconstrueerd door het intellect. Toen Aristoteles de blik vervolgens afwendde van de Ideeën en richtte op de vorm in de aardse materie, voltooide hij een noodzakelijke maar neerwaartse stap. De oude, hemelse natuurwetenschap veranderde in een empirische wetenschap, gericht op het verklaarbare aardse. Daarmee daalde ook de menselijke ziel af in de materie — niet als verlies, maar als voorbereiding op herinnering.

Deze verschuiving — van Kosmos naar Cosmopolis — vond haar uitdrukking in de veldtochten van Alexander de Grote. Zijn Hellenistische rijk verspreidde de Griekse rationaliteit en zintuiglijkheid tot aan de grenzen van de bekende wereld. Maar in het hart van die expansie, in het kosmopolitische centrum Gaza, openbaarde zich een tegenbeweging. De cultuur van de logos vermengde zich met de Semitische spiritualiteit en het diepe besef van cyclus en wederkeer.

De Aphrodite van Gaza is niet slechts een Griekse godin, maar een symbool van synthese — waarin de schoonheid van de aardse, geïndividualiseerde kunstvorm de herinnering draagt aan een geestelijke continuïteit. In haar houding en haar stilte — omringd door het vluchtige rumoer van de moderne wereld — bewaart zij wat de westerse rede verloor: het kosmische besef. De Aphrodite belichaamt de waarheid dat, wanneer filosofie en wetenschap afdalen in het louter materiële, schoonheid — als laatste echo van hemelse harmonie, weerspiegeling van een geestelijke orde — de laatste drager van de geschiedenis wordt. Zij is de tastbare belofte van wederkeer, van leven dat voortduurt door verwoesting heen, en vormt zo de brug naar een wereld waarin de geest zich opnieuw manifesteert — in klank en marmer.

Schoonheid, de Laatste Drager: Gaza, Parijs en het Kosmische Besef

Vormde deze Aphrodite het antwoord op de behoefte aan oude geestelijke verbintenissen in een tijd van verval, en hoe verhoudt dat zich tot onze hedendaagse zoektocht naar duurzaamheid en troost?

Vogels dringen door het glas, niet dat zij willen — de observator lokt ze met haar gedachten binnen in haar universum. De plek, de glazen koepel van de Bourse de Commerce, heeft iets sacraals, zuiver als parelwit marmer. Het denken heeft een kleur, bijna hemelsblauw; het rijst op uit de poëtische klanken van de man met de saxofoon. Gedachten en tonen vloeien samen — de vogels bewegen boven de koepel en pakken elke noot, gedragen op hun vleugels voeren ze die weg.

De transcendentie van klank en beweging contrasteert scherp met de aardse stilte van de graven. Eerder dansten de kraaien op de graven in La Cité des Morts (Père Lachaise). Het ruizen van de bladeren fungeerde als grondtoon voor hun gekrijs. De ronde vensters van de kapelgraven waren blauw, rood en groen, glas-in-lood waarin zonlicht door de draden van vergane spinsels brak en gekleurde vlekken op de aarde wierp.

Deze historische resonanties kregen elders die dag een tastbare vorm. Aan de oever van de Seine, in het Institut du Monde Arabe (IMA), stond de godinnenfiguur Aphrodite. Het contrast tussen de fragiliteit van glas en de eeuwigheid van marmer werd daar voelbaar. Een lange, gedrapeerde vrouwelijke figuur, haar linkerhand rustend op een kleine, bebaarde Pan of Satyr — een kindfiguur die als steunpilaar fungeert. Deze sculptuur, een essentieel overblijfsel van Gaza's verleden, representeert de rijke Hellenistische en Romeinse kosmopolitische periode (ca. 4e eeuw v.Chr. – 4e eeuw n.Chr.), toen Gaza dankzij haar cruciale ligging aan de wierookroute een belangrijk Grieks cultureel en commercieel centrum was. De stijl, met de gedrapeerde gestalte, is

duidelijk Grieks-Romeins, maar de functie en de cultus reflecteren de religieuze synthese in de Levant.

In haar neergeslagen blik schuilt een kracht die het gevolg is van culturele continuïteit, een ingetogen vastberadenheid die de eeuwen heeft overleefd. Is het de herinnering aan de vele cycli van opbouw en verwoesting die deze serene houding verklaart? Aphrodite, ooit godin van liefde en schepping, werd in deze oostelijke wereld een gestalte van wederkeer: van leven dat voortduurt door verwoesting heen. Deze associatie met de cyclus van leven en dood maakt de sculptuur tot een passend funerair symbool.

De kleine bebaarde figuur aan haar zijde is niet enkel kind, maar een zelfstandige cultusfiguur. Dit is waarschijnlijk Pan, de god van de wildernis, of een Satyr, en geen Eros, zoals de baard en snor ondanks zijn geringe gestalte verraden. Deze god van de natuur symboliseert de vonk van voortdurende vernieuwing en schepping. Dit vindt steun in de hellenistische religieuze praktijk. Dit wordt gestaafd met de hellenistische religieuze praktijk.

Toch is de relatie tussen de godin en haar begeleider subtiel gespannen. De stevige, rustende hand van Aphrodite, die op de figuur van Pan rust – die de functie van steunpilaar of Karyatide overneemt – suggereert geen passieve berusting, maar een actieve controle. Dit gebaar kan worden gelezen als de beheersing van de universele, spirituele liefde (Aphrodite Urania) over de ongebreidelde, instinctieve, of Chthonische kanten van de Schepping die Pan belichaamt. De godin van de Vorm en de Harmonische Schoonheid houdt de wilde, ongetemde Scheppingskracht in bedwang, een synthese van Kosmos en Natuur.

Haar houding lijkt te weten wat steden vergeten: dat schoonheid de laatste drager van geschiedenis is. Vormde deze Aphrodite het antwoord op de behoefte aan oude geestelijke verbintenissen in een tijd van verval, en hoe verhoudt dat zich tot onze hedendaagse zoektocht naar duurzaamheid en troost?

Haar stilte bewaart wat de stad verloor. In haar houding rust de herinnering aan een kosmopolitische wereld.

De vrouw met de tamboerijn, een ander beeld uit dezelfde periode, vergezelt haar. Beide beelden worden niet enkel geassocieerd met de Griekse godin van de liefde, maar vaak ook met lokale vruchtbaarheidsculen of het hiernamaals, wat wijst op een samensmelting van de Griekse Aphrodite met Semitische godinnen als Astarte, en reflecteert de religieuze en culturele veelstemmigheid van het oude Gaza.

In die tijd droeg het licht van de zon de levenden, terwijl de maan de zielen naar de nacht begeleidde. Het kruis — als cirkel en snijpunt — symboliseerde de eenheid van hemel en aarde, van dag en nacht. In dit teken bleef de cyclus bewaard: leven, dood en wederkeer — het ritme waarop de oude wereld ademde. De beelden van Gaza zijn diep doordrongen van dit besef.

De geschiedenis van Gaza is onzichtbaar gemaakt, maar hier, tijdelijk tentoongesteld in dit moderne gebouw, leven de beelden voort. Ze zijn gered, zoals de overblijfselen die betekenis hadden langs de weroekroute. Het gebouw zelf is een synthese: een radicale moderniteit waarin de zuidgevel — een high-tech filter van stalen diafragma's (Mashrabiya) — het licht en het zicht

reguleert. Het IMA fungeert als een hypermodern mausoleum, waar de geredde objecten hun stilte bewaren.

Die dag eindigde met de vogels boven de glazen koepel van de Bourse de Commerce. Saxofonist Immanuel Wilkins ging een dialoog aan met de sculpturen van Meg Webster. Ik luister. Dit moment — een auditieve synthese van de eerdere visuele ervaringen — verenigt de cirkel van de koepel, de tamboerijn van het IMA, en de metalen diafragma's die het licht filteren: allemaal muren die klank en licht vangen, de chaos buiten houdend. Maar het geluid van de saxofoon draagt de chaos van Gaza, draagt de kraaien van Père Lachaise, en laat ze zweven in het parelwitte licht van Parijs.

De muziek is de drager.

De koepel is het oor.

*De geschiedenis van het Oosten ademt voort — in marmer,
in klank, in het licht van Parijs.*

Zo wordt schoonheid tot gebeugen, en stilte tot getuige.

Zie de korte video [The Dome is the Ear](#) Filmduur: 3:21 min.

Ingrid van de Linde, herfst 2025

